

4.9.2014, päivitetty 16.5.2017, päivitetty 25.9.2017. Ohje hyväksytty 2.10.2017 suomenkielisen opetustoimen johtoryhmässä.

Ohje nettikiusaamiseen puuttumiseen

1. Johdanto

Tämän ohjeen tarkoituksena on kertoa kouluille yleisellä tasolla, miten nettikiusaamiseen, kännykällä tapahtuvaan kiusaamiseen ym. voidaan koulun tasolla puuttua ja miten oppilasta / huoltajaa voi ohjata toimimaan asiassa.

Tieto- ja viestintäteknikan vastuullinen ja turvallinen käyttö on yksi uuden opetussuunnitelman (2016) Tieto- ja viestintäteknologinen osaamisen neljästä pääalueesta. Oppilasta ohjataan käyttämään tarkoituksenmukaisesti nopeasti kehittyvää teknologiaa ja verkkoympäristöjä sekä niihin liittyviä käsitteitä ja kieltä. Oppilasta ohjataan tunnistamaan verkkoympäristöissä ilmeneviä eettisiä pulmia sekä tietoturvaan, yksityisyyden suojaan tai emotionaaliseen turvallisuuteen liittyviä riskejä ja soveltamaan tietoturvaa vahvistavia käytäntöjä.

Perusopetuslain 29 §:n ja lukiolain 21 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tällä tarkoitetaan sekä fyysistä että psyykkistä turvallisuutta.

Koululla tulee olla suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulu voi ennaltaehkäistä epäasiallista käyttäytymistä opetuksellisin keinoin ja tiedottamalla. Lisäksi opetuksessa käytettävien palvelujen, ohjelmien ja järjestelmien ohjeilla ja käyttöohjeilla oppilaita tulee opastaa asiallisiin toimintatapoihin.

2. Koulu voi rajoittaa laitteiden ja kännyköiden käyttöä sekä kuvaamista vain yksittäistapauksissa

Perusopetuslain 36 d §:n nojalla rehtori tai opettaja voi työpäivän aikana ottaa haltuun perusopetuslaissa kielletyn esineen tai aineen sekä sellaisen esineen tai aineen, jolla oppilas häiritsee opetusta. Kännykän, tablettitietokoneen tai muun laitteen haltuun ottaminen edellyttää siten, että sitä käytetään opetuksen häiritsemiseen. Sen sijaan lukiolaissa ei ole säädetty häiritsevän esineen haltuunotto-oikeudesta.

Valokuvaaminen kouluissa ja muissa julkisissa tiloissa on perustuslain 12 §:n turvaamaa sanavapauden käyttämistä, joten koulu ei voi antaa yleistä kuvaamiskieltoa.

Eduskunnan oikeusasiamies on antanut 17.1.2014 (dnro 2276/4/13) ratkaisun, jossa on todettu, että sananvapauden kuuluu myös oikeus videoida viranomaisen kanssa käyty keskustelu. Ratkaisun mukaan lähtökohtana on, että asiakkaalla on oikeus tallentaa käymänsä keskustelu tai muu asiakastilanne eikä viranomaisella ole oikeutta tallentamista kieltää. Sen sijaan se, miten tallennetta jatkossa käyttää voi olla lain vastaista ja siten rangaistavaa esimerkiksi kunnianloukkauksena tai yksityiselämää koskevan tiedon levittämisenä.

Opetushallitus on 25.3.2016 antanut ohjeet järjestyssääntöjen laatimiseen sekä kesällä 2017 julkaissut oppaan tietokoneen, kännykän ja muiden mobiililaitteiden käyttöön liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista.

Koulu voi järjestyssäännöissä kieltää mobiililaitteiden käytön oppituntien tai muun opetussuunnitelman mukaisen opetuksen aikana opetusta häiritsevänä. Koulu voi edellyttää, että mobiililaite on häiriötä aiheuttamattomassa tilassa opetuksen aikana. Koulu voi määrittellä järjestyssääntöillä rajoituksia laitteiden käyttöön myös oppituntien ulkopuolella. (Teemapäivänä laitteeton perjantai, laitteeton välitunti, laitteeton alue jne.) Yleistä kieltoa tuoda laitteita tai kieltää niiden käyttö tunnin ulkopuolella ei voida antaa.

Kuvaamista voidaan rajoittaa myös, jos kyse on yksityisyyden suojasta esimerkiksi wc- ja pukuhuonetilat. Kuvaamiseen voi puuttua myös, jos on syytä epäillä, että kuvaamiseen liittyy kiusaamista.

Hyvään käytökseen kuuluu pyytää lupa kuvan ottamiseen ja sen julkaisuun.

http://www.oph.fi/julkaisut/2016/jarjestyssaantojen_laatiminen_tahan_linkki_em_OPH_oppaaseen

Espoossa on sallittu oppilaiden omien päätelaitteiden käyttö opetuksessa. Tuomalla laitteen kouluun oppilas sitoutuu noudattamaan koulun sääntöjä laitteiden käytöstä ja opettajan ohjeita toiminnasta oppitunnilla. http://tyotilat.espo.fi/yhteiset/projektit/suko-tiha/YhteisetDokumentit/Oppilaiden_omien_paatelaitteiden_kaytto_koulussa.docx

3. Esimerkkejä epäasiallisesta käytöksestä

Jokaisen yksityiselämä ja kunnia on suojattu perustuslain 10 §:ssä. Perusopetuslain 35.2 §:n / lukiolain 25.2 §:n mukaisesti oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Rikoslaisissa on säännökset rangaistavista teoista. Vaikka kyse ei olisi rikoslain mukaan rangaistavasta teosta, kyse voi olla kiusaamisesta ja epäasiallisesta käyttäytymisestä.

Kunnianloukkaus tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen voi olla kyseessä, jos julkaisee tai jakaa toisesta valheellista tai halventaa tietoa taikka loukkaavia kuvia.

Törkeä kunnianloukkaus voi olla kyseessä silloin, jos loukkaava kirjoitus/kuva levitetään lukuisten ihmisten saataville esim. netin kautta ja teko on kokonaisuutena arvosteltuna törkeä. **Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen** voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, jos levittää toisesta arkaluotoisen kuvan siten, että se aiheuttaa vahinkoa ja kärsimystä toiselle.

Identiteettivarkaudesta eli toisen nimellä esiintymisestä on kyse silloin, jos erehdyttämistarkoituksessa käyttää toisen henkilötietoja, tunniste- tai vastaavia tietoja ja tästä aiheutuu taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa. Kyseessä voi olla myös esim. kunnianloukkaus, jos profiilia käyttää halventavasti tai loukkaavasti.

Viestintäsalaisuuden loukkaaminen on kyseessä esimerkiksi, jos käyttää luvatta toisen sähköpostiosoitetta tai käyttötunnusta taikka lähettää toisen nimissä asiattomia viestejä.

Kotirauhan rikkominen voi olla kyseessä, jos soittaa asiattomia häiriösoittoja tai lähettää lukuisia tekstiviestejä.

Lähtökohtaisesti jokaisella tulisi olla oikeus itse päättää, mitä kuvia hänestä julkaistaan. Netissä toimivilla yhteisöpalveluilla (kuten Facebook, Instagram) voi olla lakia tiukemmat rajoitukset kuvien julkaisemiseen. Palvelu voi esimerkiksi edellyttää, että kuvatulta on pyydetty lupa kuvan julkaisemiseen. Jos kuvassa ei kuitenkaan ole mitään arkaluontoista, sen julkaiseminen ei yleensä ole rikos, vaikka se olisikin vastoin palvelun omia sääntöjä. Luvan kysyminen on silti aina hyvän tavan mukaista. Lisäksi toisen ottaman kuvan julkaisemiseen ja jakamiseen tulee pyytää kuvan ottajalta lupa, sillä hänellä on tekijänoikeus kuvaan.

Rikosoikeudellinen vastuu koskee 15 vuotta täyttäneitä. Poliisi voi kuulustella myös alle 15-vuotiasta rikoksesta epäiltynä. Tällöin hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen varataan tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Sen sijaan vahingonkorvauslain perusteella tekijä voi olla korvausvelvollinen myös alle 15-vuotiaana.

Lisätietoja aiheesta:

https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisit_sosiaalisessa_mediassa

[MLL: Ei nettikiusaamiselle!](#)

4. Kouluaikana tapahtuva kiusaaminen

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön on voimassa ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai lukuvuosisuunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan mukaan lukien luokkaretket ja vastaavat opetuksen järjestäjän vastuulla olevat opetukseen liittyvien suunnitelmien mukaiset tapahtumat.

Lähtökohtana on, että koulu voi puuttua toimintaan, joka ajallisesti ja alueellisesti on yhteydessä kouluun. Koulu ei voi siten puuttua oppilaiden vapaa-ajan käyttäytymiseen.

Koulumatkojen osalta on perusopetuslain 29 § muuttunut 1.1.2014 lukien siten, että koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllystyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Perusopetuslain 35 a- 36 a-g §:ien mukaisia keinoja puuttua epäasialliseen ja/tai turvallisuutta vaarantavaan käytökseen ovat:

- kasvatuskeskustelu
- jälki-istunto
- kirjallinen varoitus
- määräaikainen erottaminen
- häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen
- opetukseen osallistumisen epääminen jäljellä olevan työpäivän ajaksi
- oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita
- oikeus tarkastaa oppilaan tavarat.

Lukiolain 26 a-g §:ien mukaisia keinoja puuttua epäasialliseen ja/tai turvallisuutta vaarantavaan käytökseen ovat:

- kirjallinen varoitus
- määräaikainen erottaminen
- häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan opiskelijan poistaminen
- opetukseen osallistumisen epääminen enintään kolmen työpäivän ajaksi

- oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita
- oikeus tarkastaa opiskelijan tavarat.

Erityisesti nettikiusaamisen osalta voi kuitenkin olla vaikea määritellä, milloin kiusaaminen tapahtuu koulussa kouluaikana ja milloin kyse on koulun ulkopuolisesta ajasta. Vaikka esimerkiksi loukkaava kirjoitus/kuva olisi laitettu nettiin tai kiusattu eristetään ryhmän ulkopuolelle kouluajan ulkopuolella, kiusaaminen kytkeytyy tai leviää usein myös kouluun. Arvio tulee tehdä tapauskohtaisesti.

Kiusaamisen selvittämisessä tulee noudattaa koulun suunnitelmaa oppilaan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Lisäksi nettikiusaamisen ym. osalta tulee huomioida mm. seuraavat seikat:

- kännykän ym. esineen haltuun ottaminen edellyttää, että se on perusopetus-/lukiolaissa kielletty (turvallisuutta vaarantava) tai perusopetuksessa häiritsee opetusta, kiusaamisepäily ei riitä perusteeksi esineen haltuun ottamiselle
- viestintäsalaisuus ja yksityisyyden suoja (perustuslain 10 §) huomioiden opettaja/rehtori ei saa tutkia oppilaan puhelinta, tietokonetta tai muuta laitetta
- opettaja/ rehtori ei myöskään voi poistaa kirjoitusta/kuvaa ym. oppilaan puhelimesta, tietokoneelta tai muusta laitteesta
- opettaja/ rehtori voi pyytää oppilasta poistamaan epäasiallisen kirjoituksen/kuvan, tarvittaessa tulee olla yhteydessä myös huoltajaan, joka voi pyytää lastaan poistamaan kirjoituksen/kuvan
- kiusattu voi myös itse ottaa yhteyttä yhteisöpalveluun ym., jossa kirjoitus/kuva on julkaistu ja pyytää sen poistamista, kiusatun pyynnöstä koulu voi avustaa yhteydenotossa
- sivustosta otettu printti/ kuvakaappaus (print screen -näppäin) auttaa asian selvittämisessä
- tehdyt toimenpiteet on syytä kirjata ja asiaan liittyvä kirjeenvaihto säilyttää
- jos asiassa tehdään tutkintapyyntö/rikosilmoitus poliisille, tulee informoida myös sivistystoimen tietosuojavastaavaa, jotta tämä voi tarvittaessa avustaa poliisia ja toimia yhdyshenkilönä suhteessa Espoon tietotekniikkaan, josta tarvittaessa allekirjoitetaan ko. asiaa koskevien tietojen luovutuspyyntölomake.

Kiusaamistapausten yhteydessä voi tulla arvioitavaksi myös lastensuojeluilmoituksen tekemisvelvollisuus.

Kiusatulla oppilaalla/huoltajalla on oikeus harkintansa mukaan tehdä rikosilmoitus/tutkintapyyntö poliisille.

Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä on säädetty rangaistus törkeän rikoksen (esim. törkeä pahoinpitely) ilmoittamatta jättämisestä. Lastensuojelulain 25.3 §:ssä on säädetty mm. opetustoimen henkilöstölle ilmoitusvelvollisuus tietoonsa tulleesta epäilystä lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta. Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus on 1.4.2015 laajentunut koskemaan myös epäilyä lapseen kohdistuneesta väkivaltarikoksesta, josta on säädetty yli kahden vuoden rangaistus (esim. pahoinpitely). Sen sijaan muiden rikosten osalta vastaavaa ilmoitusvelvollisuutta ei ole. Esimerkiksi kunnianloukkaus on asianomistajarikos, jolloin poliisitutkinnan aloittaminen edellyttää pääsääntöisesti asianomistajan (=sen, johon teko on kohdistunut) rikosilmoitusta/tutkintapyyntöä.

Vaikka asiassa olisi tehty rikosilmoitus/tutkintapyyntö poliisille, koulu voi aloittaa/jatkaa perusopetus-/lukiolain mukaisia toimenpiteitä. Sen sijaan jos oppilasta vastaan on vireillä

syyte tuomioistuimessa, ei samassa asiassa voi aloittaa/jatkaa kurinpitomenettelyä (perusopetuslaki 36 c §, lukiolaki 26 c §).

Suomenkielisen opetuksen lomakkeet oppilaan ojentamis-, kurinpito-, poistamis-, tavaroiden tarkastamis- ja voimakeinojen käyttötilanteisiin sekä lomake oppilaiden välisen kiusaamis- ja väkivaltatilanteen kirjaamiseen

http://tyotilat.espoo.fi/sito/suomenkielinen_opetus/Tietopankki/Sivut/Ohjeetjalinjaukset.aspx
kohta: Ojentaminen ja kurinpito

Lastensuojeluilmoitus

http://www.espoo.fi/fi-FI/Lapsiperheet/Kouluikaiset_ ja_nuoret/Lastensuojelu

Tietojen poistaminen netin hakukoneista

http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojavaltuutettu/tietosuojavaltuutetuntoimisto/oppaat/6JfqHbbYz/Tietojen_poistaminen_Internetin_hakukoneista.pdf

<https://support.google.com/websearch/troubleshooter/3111061>

5. Vapaa-aikana tapahtuva kiusaaminen

Mikäli kiusaaminen on tapahtunut vapaa-aikana, ei koululla ole toimivaltaa puuttua siihen. Koulu voi kuitenkin ohjata oppilasta/huoltajaa olemaan yhteydessä kiusaajan huoltajiin sekä tarvittaessa viranomaisiin ja ko. yhteisöpalveluun.

Kiusaamistapauksiin voi pyytää apua myös nettipoliisilta. Poliisiprofiililla tehty huomautus lopettaa usein kiusaamisen. Nettipoliisin neuvot nettikiusaamistapauksiin löytyvät sivulta [Kiusaamisrikokset](#).

6. Opettajaan tai muuhun henkilökuntaan kohdistuva epäasiallinen käytös

Mikäli oppilas käyttäytyy epäasiallisesti opettajaa/muuta henkilökuntaa (jäljempänä opettaja) kohtaan, tulee asiasta keskustella oppilaan ja myös tämän huoltajan kanssa. Tarvittaessa tulee harkita edellä mainittuja toimenpiteitä.

Myös huoltaja tai muu koulun ulkopuolinen taho voi toimia epäasiallisesti opettajaa kohtaan. Näissä tilanteissa tulisi ensin keskustella epäasiallisesti käyttäytyneen kanssa ja näin saada tilanne muuttumaan. Mikäli keskustelu ei auta, tulee asiasta ilmoittaa esimiehelle. Esimiehen tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin asian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi.

Mikäli kyse on koulun henkilökunnan sisäisestä ristiriitatilanteesta, tulee toimia edellä mainituin tavoin.

Tarvittaessa epäasiallista kohtelua kokenut voi olla yhteydessä myös [työterveyshuoltoon](#) ja [työsuojeluvaltuutettuun](#).

Mahdollisen rikosilmoituksen/tutkintapyynnön tekeminen poliisille esim. kunnianloukkauksesta tai vahingonkorvausvaatimusten esittäminen on opettajan omassa harkinnassa. Kaupungin lakimiehet eivät voi avustaa asiassa vaan opettajan tulee olla

yhteydessä omaan ammattijärjestöönsä mahdollisen oikeusavun ja oikeusturvavakuutuksen selvittämiseksi.

7. Linkkejä

Kamerakännyköiden käyttöä ja netin käyttäytymissääntöjä on syytä käydä läpi kouluissa oppilaiden kanssa ja myös yhdessä huoltajien kanssa. Apua tähän saa mm. seuraavista lähteistä:

[Ei nettikiusaamiselle! \(opetusmateriaali 4.- 6.-luokille\)](#)

[Tietoturva koulussa](#)

[Sosiaalinen media opetuksessa](#)

[Sinä päätät -aineisto \(mm. yksityisyys ja tietoturva netissä\)](#)

Ohjeessa mainitut lait:

[Perustuslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731)

[Perusopetuslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628)

[Lukiolaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629)

[Rikoslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001)

[Lastensuojelulaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417)

Ohjeen laatinut työryhmä: erityisasiantuntija Vesa Hirvonen, vastuualuepäällikkö Jaakko Rekola, tiedottaja Jonna Suometsä, lakimies Virpi Leino, ratkaisuasiantuntija Timo Suanto, pedagoginen asiantuntija Gunilla Palmén, tietohallintoasiantuntija Petteri Koski (Länsi-Uudenmaan poliisilaitos). Ohjeen päivittänyt työryhmä: sivistystoimen tietosuojavastaava, erityisasiantuntija Vesa Hirvonen, lakimies Virpi Leino, pedagoginen asiantuntija Gunilla Palmén, vastuualuepäällikkö Asko Lippo, digikehittämispäällikkö Harri Luttinen, lakimies Riina Kujala.

http://tyotilat.espoo.fi/sito/suomenkielinen_opetus/Tietopankki/Sivut/Ohjeetjalinjaukset.aspx
kohta: Turvallisuus ja kriisiviestintä